

חיישוב סכום הכתובה בימינו

בדף המיועד לרבני צהר העוסקים בסיזור חופה (כסלו תש"ס), הובאו השיטות השונות בסכומי הכתובה על בסיס השווי של גרם כסף בימינו. נכתב שם שלשיטת מרן המחבר סכום מאתיים זקוקים + עיקר הכתובה הוא 2,207 ש"ח, ולשיטת הרמ"א לפי 'נחלת שבעה' הוא 2,845 ש"ח ולפי החזו"א 44,460 ש"ח.

לעני"ד, החישוב של ערך הכתובה, כמו גם חישובים הלכתיים אחרים, על פי שווי ה"כסף" (=מתכת הכסף) בימינו (גרם כסף – כ-76 אגורות), מושגת על ארבע טעויות בהבנת המציאות, ואלו הן:

1. מחיר המתכת כסף אין לו שום קשר בימינו עם ערך המטבעות היוצאים בשוק, שאינם אלא מטבעות מסומלים חסרי ערך עצמי, ודומים יותר לשטרות הכסף הנהוגים. לכן אין משמעות הלכתית לשווי ה"כסף" בבורסה, ובוודאי לא בחישוב כתובה, שחייב להיות מבוסס על **ערך כלכלי**. ערך של 120 גרם כסף, לשיטת המחבר (אבן העזר סו, ו), הוא כ-91 ש"ח, וערך של 960 גרם כסף, לשיטת הרמ"א, הוא כ-728 ש"ח, ואלה סכומים חסרי משמעות ומהווים זלזול בתקנת הכתובה. לו ידעו זאת בני הזוג ואורחיהם היו לועגים בפה מלא.
2. גם חישוב ה"זקוקים" אין בו שום טעם. ראשית, אין בימינו "זקוקים" אלא במוזיאונים, ואיננו כסף "עובר לסוחר", והוא כמטבע שנפסל. אמנם יש להם ערך בשווי ה"כסף" שבהם, אולם גם הסכומים שחושבו בדף רבני צהר (2,207 ש"ח ו-2,845 ש"ח) הם פגיעה בשכל הישר ובכבודה של תורה בעיני חתנים וכלות, מחותנים ואורחים. כל תקנת הכתובה באה כדי "שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה", וזו קלה בעיניו להוציאה, שערך כתובתה פחות ממחירה של מכונת כביסה. רק לפי שיטת 'חזון איש' (44,460 ש"ח) יש טעם בחישוב שכזה של ערך כתובה. אבל כל עוד אין קביעה מחייבת כשיטה זו - אפשר שהיא תסמוך על שיטת 'חזון איש', אם תדע, והוא ישתוק, ואחר כך יטען "המוציא מחבירו עליו הראיה", כדון, ונמצא שלא היתה

כתובה ביניהם כלל. אמנם, קשה לומר בימינו שהבעילה נחשבת בעילת זנות (אבן העזר שם, סעיפים ג ו-ט), שהרי שניהם יודעים כי בית הדין לא יאפשר גירושין בלי פסק מזונות, ולא ישעה לערך הכתובה, ובוודאי שכבד מאד לגרש בימינו, וקשה מאד - אולי יותר מדי - להגיע לגט, ומשני הצדדים. אבל, אנו מתכוונים לכתחילה לשמור על תקנת חז"ל ולכתוב כתובה כדין, וכל הכותב בה "מאתים זוז" ו/או "מאתים זקוקים", הופך את הכתובה לדבר שאינו מסוים, שאין איש יודע את ערכו המדויק, דבר שיש בו חילוקי שיטות ודעות, והוא **כמין אסמכתא**.

3. גם מתכת הכסף וגם הזהב הם היום סחורה לכל דבר ("פירא"), ולא ערך קבוע ("טבעא"). כל עוד ערבה ממשלת ארה"ב לערך הדולר על בסיס קבוע של 35 דולר לאונקייט זהב, היו **הזהב** והדולר בעלי ערך קבוע, "טבעא", וכל שאר המטבעות סחורה, בדומה למה ששנה רבי בילדותו (בבא מציעא מד, א). אבל מאז שבוטל הסדר זה, אין בעולם "טבעא" כלל, מאחר שגם המטבעות היוצאים, בעלי הערך הנקוב, נסחרים בבורסות העולם ובבנקים כסחורה לכל דבר.

אם נקיים בהלכה את משמעות ה"כסף" בתור כסף ש"יוצא בהוצאה ועובר לסוחר" (לשון רש"י בבא מציעא מד, ב), נצטרך לומר, שבכל ארץ המטבע החוקי הוא הקובע, ולפיכך יש לנקוב את סכום הכתובה בשקלים חדשים בלבד, ויש לחשב "שוה פרוטה" וכד' לפי המטבע החוקית הקטנה ביותר (5 אגורות), או, נכון יותר, לפי המטבע הקטנה ביותר שניתן לקנות בה דבר מאכל (חצי ש"ח או ש"ח!).

4. היחס שבין ה"כסף" לזהב הוא מפתח כלכלי לערכן של כלכלות עתיקות (כיום הרבה פחות, אם בכלל). בתורה משתמע היחס של אחד ל-20 (בקרבת הנשיאים), ובסוגיות הגמרא דינר זהב שווה ל-25 דינרי כסף (ר' שקלים פ"א מ"ד, וסוגיית בבא מציעא שם ועוד, שבמחיר זה כלול גם מחיר ההמרה - הקלבון - והיחס הנקי הוא אחד ל-24). כיון שדינר זהב היה כפול בעוביו (ר' תוספות בבא מציעא מד, ב ד"ה אחד מכ"ה, והדבר ידוע גם ממקורות חיצוניים, ואיננו סברה), לפיכך, היחס בימי חז"ל בין "כסף" לזהב היה אחד ל-12, ולמרות תנודות שונות בימי התלמוד והגאונים, כך היה גם בימיהם של בעלי התוספות, ולא השתנה באופן קיצוני עד ימי השולחן ערוך. אבל מאז גילוי אמריקה, נתגלו מרבצי כסף עצומים באמריקה, ואחר כך גם ברוסיה, והיחס השתנה לחלוטין. בדור הקודם עוד היה יחס של אחד ל-38.5, וכיום היחס הוא אחד ל-70 (אונקייט "כסף" בבורסה כ-5 דולר, ואונקייט זהב כ-350 דולר), וכבר היה גם אחד ל-100. לכן, כל מי שמתעקש לערוך חישוב נומינלי לערך ה"כסף" בהלכה על פי כמות ה"כסף" במטבעות שבימי חז"ל, והערכתו בשווי ה"כסף" בימינו, חייב לקחת בחשבון את מחיר הזהב ולחלקו ב-12, מפני שערך הזהב נשמר יציב יותר בתולדות העולם. לפיכך, צריך להכפיל פי 6 בערך כל חישוב שנעשה על פי מחיר ה"כסף", ויהיה "גרם כסף

בהלכה" אחד ל-12 מגרם זהב (כ-4.5 ש"ח ל"גרם כסף", וכ-12 אגורות לשווה פרוטה, במקום 2 אגורות, שהוא מטבע שאינו קיים ואינו יוצא). בדרך זו יגיע ערך הכתובה לפי החישוב המופיע בדף רבני צהר לכ-13,250 ש"ח לשיטת המחבר, ולכ-17,000 ש"ח לשיטת ינחלת שבעה, וזה כבר סכום שאינו מגוחך, אף על פי שגם הוא פחות מדי לפי החישוב הראוי שהוא חישוב **כלכלי**, כאמור לעיל.

על כן מתרחק אני מכל החישובים הללו, ואוחז שיטת המשנה (פאה ח, ח) לפיה "מאתים זו" הם פרנסת אדם יחיד (או זוג, ר' בפירוש הר"ש שם) לשנה, וכך עולה גם מסוגיית כתובות (סד, ב). מי שאין לו מאתים זו יכול ליטול מן הצדקה, ומי שיש לו לא יטול (רמב"ם הל' מתנות עניים ט, יג; שו"ע יו"ד רנג, א), וזהו מה שקוראים כיום "קו העוני". לפיכך, מאתים זו כיום במדינת ישראל הם כ-18,000 ש"ח (כ-1,500 ש"ח לחודש ליחיד), או כ-28,000 ש"ח לזוג, או כ-36,000 ש"ח אם נחשב "מאה זו ליחיד". בשאלה זו עסק הר"ש משנץ על המשנה בפאה הנ"ל, וזו לשונו: "מאתים זו שיערו חכמים שזהו שיעור הוצאתו במזונות ובמלבושין לשנה, וכן במשרה אשתו על ידי שליח (כתובות סד, ב)... והני מאתים זו דהכא היינו לו ולאשתו, ומיהו לא ייתכן, דגבי קופה ותמחוי – ימי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי, מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מן הקופה (פאה שם, מ"ז) – לא כייל אשתו בהדיה".

אמנם, אין הדברים מוכרחים, דלמה לא נאמר דשיעור "שתי סעודות" ו"י"ד סעודות" לפי נפשות נאמר, אם ליחיד ואם לזוג, ואם לילדים לפי מספרם, ואילו החשבון במשרה אשתו על ידי שליח עולה **למאה זו** ליחיד, כחשבון הר"ש, וצ"ע. אמנם ר' ב'פתחי תשובה' (יו"ד רנג) שהביא בשם רדב"ז (ח"ב סי' תשיד), שאם יש לו מאתים זו והוא מחזר אחרי פרנסת אשתו ובניו, יתנו לו בתורת מתנה ולא מקופת צדקה, וזה עולה כמסקנת הר"ש. עוד כתב שם בשלחן ערוך (יו"ד רנג, ב), שכל השיעורים שזכרו הם לפי ימי חז"ל, ובימינו, כל שאין לו קרן שיוכל להתפרנס מהרווח **הוא ובני ביתו**, יכול ליטול צדקה, והם דברי "יש אומרים" שבטור, וכעין זה כתב הרשב"א (בשו"ת סי' תתעב) כפי שהביא הגר"א בביאורו. ועל זה סיים המחבר: "ודברים של טעם הם". לפיכך, דבר של טעם הוא לחשב על פי מציאות ימינו, וכל שאין לו משכורת שעולה על קו העוני, לפי נפשות ביתו, יכול בוודאי ליטול מן הצדקה, וייתכן שצריך לקבוע "קו עוני הלכתי" גבוה יותר, מפני ש-1,500 ש"ח ליחיד לחודש הם עוני דחוק, ורחוק מלספק צרכים בסיסיים.

מכיון שבכל הכתובות יש גם עיקר כתובה וגם תוספת וגם נדוניה, הריני מורה לחתנים שלא לפחות בכתובה בשום אופן מ-50,000 ש"ח, שהם פרנסה מינימלית ליחיד לשנתיים וקצת, והמוסיף לפי כבודו ולפי כבודה יוסיף כמקובל (אה"ע סו, י), ובתנאי שלא יכתוב "מיליון ש"ח" כשאינו לו אפילו רבע, וגם לא סביר שיהיה לו, והדבר נראה כאסמכתא בעלמא, ופוגם

את השטר. [וכבר בא מעשה לידי, וניהלתי משא ומתן עם החתן עד שנתרצה וכתב סכום גדול, אבל סביר, והיה ברור לי שהיה זה רצון להרשים את משפחת הכלה, בלי בסיס כלכלי]. ומי שרוצה לצאת ידי שמים על פי דעת הרמ"א (אה"ע ס"י סו שם) ירשום לפחות 150,000 ש"ח ($18,000 \times 8 = 144,000$ ועוד קצת לתוספת).

כמו כן אני מלמד לחתנים וכלות את משמעות הסכום והחישוב הנ"ל, ואומר להם שיתייחסו לסכומים כמו אל סכומים צמודים, כמקובל בשוק הישראלי, ובבתי דין הרבניים, כדי שלא יישארו בלי כתובה עם שינוי הערך של המטבע הישראלי. בכך בטל מעצמו החשש שהביא את המחמירים להוסיף "מאתיים זוז" בסיכום הכתובה, והיא חומרא שמביאה לידי קולא, מאחר שאין זה שטר בעל סכום מסוים, אלא נושא לויכוח, שלא תקנת כתובה.

